

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՆԱՄԱԿԸ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳԱՅ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԹԵՄԻ
ԱՌԱՋՆՈՐԴ Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻՆ՝ ԱՄՆ-Ի
ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ԵՎ ՀԱՅ ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ
ՆՅՈՒ-ՅՈՐԳՈՒՄ ԿԱՅԱՑԱԾ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Էկումենիկ շարժման հետևանքով ստեղծված մթնոլորտի մեջ ԱՄՆ-ի հայոց արևելյան թեմում 1970—1971 թվականներին տեղի են ունեցել ոչ պաշտոնական բնույթ կրող մի շարք հանդիպումներ՝ Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու և հայ ավետարանական համայնքների ներկայացուցիչների միջև՝ քննարկելու և հստակեցնելու համար հնարավորությունները հայ ավետարանական համայնքների առավել մերձեցման և գործակցության և երբեմնար է՝ միության, հայ առաքելական Մայր եկեղեցու հետ:

Սույն հանդիպմանը մասնակցել են՝

ԱՄՆ-ի հայոց առաջնորդարանի կողմից՝

Տ. Տիրան արքեպ. Ներսոյանը,

Տ. Առնակ քին. Գասպարյանը,

Տ. Մամբրե քին. Գուգույանը,

Տ. Տաճատ քին. Դավթյանը,

Դոկտ. Հակոբ Էթմեճյանը,

Տիար Պետրոս Նորհատը:

ԱՄՆ-ի հայ ավետարանական համայնքների անունից՝

Վեր. Ս. Գ. Սյուլահյանը,

Վեր. Կիրակոս Չոփուրյանը,

Տիար Հովհ. Քեյիշյանը,

Վեր. դոկտ. Տիգրան Քասունին,

Վեր. Վահան Թութիկյանը,

Տիար Ծորն Փիլիպպոսյանը,

Տիար Ստեփան Մարտիկյանը:

Սույն հանդիպման մասնակիցները 1972 թվականի փետրվար 15 թվակիր գրությամբ իրենց գործունեության 11 էջերից բաղկացած մեքենագրված Տեղեկագիրն են կազմել և ուղարկել ԱՄՆ-ի հայոց արևելյան թեմի առաջնորդ տ. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանին, որը հարկ է համարել իր հերթին, որպես Ամենայն Հայոց Հայրապետի ներկայացուցիչ, սույն Տեղեկագիրը ուղարկել Մայր Աթոռ Նորին Ս. Օծությանը՝ ի գիտություն:

Ամենայն Հայոց Հայրապետը, հանգամանորեն ծանոթանալով այդ Տեղեկագրի բովանդակությանը, տ. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանի գրած 1972 թվականի դեկտեմբեր 30 թվակիր նամակով իր մտածումներն է հայտնում, որ «Տեղեկագիրը պետք է հասկնալ էկումենիկ հարաբերությանց լուսին տակ, առանց տպավորությունը թողնելու թե համաձայնություն մը կկնքվի և կամ հարաբերությանց հատուկ կարգ մը կհաստատվի ավետարանական եկեղեցվո հետ»:

Վեհափառ Հայրապետն իր սույն նամակում թելադրում է նաև, որ այդ Տեղեկագիրը առայժմ չհրատարակվի՝ դուռ չբանալու համար սխալ մեկնությունների, թյուրիմացությունների և չնախատեսված բարդությունների, բայց միաժամանակ իր բարեհաճ համաձայնությունն էր հայտնում, որ 30 դեկտեմբեր թվակիր իր նամակի բովանդակությունը հանձնվի հանդիպման մասնակիցների և այդ Տեղեկագիրը պատրաստող անձնավորությունների ուշադրությանը:

Խմբագրությունն, սակայն, վերջերս տեղյակ լինելով, որ ԱՄՆ-ի հայ մամուլում այնուամենայնիվ հրատարակվել է ԱՄՆ-ի հայոց առաջնորդարանի և ԱՄՆ-ի հայ ավետարանական համայնքի ներկայացուցիչների հանդիպման ընթացքում պատրաստված 1972 թվականի փետրվար 15 թվակիր վերոհիշյալ Տեղեկագիրը, անհրաժեշտ է գտնում հրապարակումը նաև Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի 1972 թվականի դեկտեմբեր 30 թվակիր՝ տ. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանին ուղղված սույն նամակի՝ ի լուսաբանումն հայ եկեղեցու հոգևոր դասի և հավատացյալ մեր ժողովրդի:

«ԷԶՄԻԱԾԻՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԵՐԱՇԵՆՈՐՀ Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԻԻՍԻՍ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ

Նիւ Եորք

Սիրելի սրբազան,

Այսու Մեր գրով կը հաստատենք թե ստացած ենք Ձեր 24 ապրիլ 1972 թուակիր նամակը, ցաօք սրտի մեծ ուշացումով, այսինքն անցեալ սեպտեմբերին, որու պատճառաւ ուշացաւ նաև Մեր պատասխանը: Ձեր այս գրութեամբ Մեզի ուղարկած էիք Տեղեկագիր անուան տակ նախագիծ մը, «Հայ առաքելական և հայ ավետարանական եկեղեցիներու մերձեցման Ամերիկայի լանձնաժողովի» կողմէ:

Ծանոթանալով Տեղեկագրի բովանդակութեան, անհրաժեշտ կը նկատենք Ձեզի լալտնել Մեր եզրակացութիւնները որոնք հետևեալներն են՝

1. Պէտք է նկատել թէ Տեղեկագիրը խմբագրուած է հոգևոր ու ազգային գովելի մտահոգութիւններով, սակայն իր բովանդակութեամբ՝ բաւարար չափով չի համապատասխաներ Եպիսկոպոսաց ժողովի և Մեր անմիջական ա-

նաջադրանքին: Յիրաւի, մեր առաջ դրուած հիմնական հարցն էր՝ ճշդել թէ ի՞նչ հնարատրութիւններ կան հայ աւետարանական եկեղեցւոյ կողմէ մերձեցման և միութեան առաջարկը կենսագործելու: Բնականաբար, հնարատրութիւններ ըսելով կը խորհիմք թէ պէտք է հասկնանք այժմէն իսկ ճշդումը՝ թէ աւետարանական մեր եղբայրները ի՞նչ չափով և ի՞նչ կերպի տրամադիր պիտի ըլլան ընդունելու հայ առաքելական եկեղեցւոյ հիմնական հաւատալիքները, դասանաբանական կեցումածքը, նուիրապետական կարգն ու կառոյցը, սուրբերու պաշտամունքը և ծէսերը: Քանի որ մեր եղբայրները իրապէս գովելի իղձը ունին մերձեցաւու և կը խորհիմք վերադառնալու Մայր եկեղեցւոյ գիրկը, շատ բնական է և անհրաժեշտ, որ այժմէն դրոյին այս հարցերը գէշ սկզբունքային ձևի տակ՝ յստակելու համար տրամադրութիւնները և հնարատրութիւնները: Թեև յանձնաժողովը իր օրակարգի մէջ կը նախատեսէ այդ հարցը Զ կէտին տակ, սակայն Տեղեկագիրը այս հիմնական սկզբունքային հարցի նկատառումը թողու հետաւոր, անորոշ ապագայի մը և կը զրադի միմիայն գործնական մերձեցման և գործակցութեան հարցերով:

2. Տեղեկագրի գործնական առաջադրանքները կարելի է հասկնալ միայն իբրև դրսևորում ժամանակակից Էկումենիկ ոգիի, և որպէս այդպիսին մերժելի չէ անշուշտ, քանի որ մեր եկեղեցին ևս կը մասնակցի Էկումենիկ շարժումին, փոխադարձ եղբայրական սիրոյ, փոխադարձ մերձեցման ու հնարատր չափով գործակցութեան յարաբերութիւններ մշակելու իղձով բոլոր քոյր եկեղեցիներու հետ, այսպիսով հետզհետէ առաւել ուժգնութեամբ վկայութիւնը արտայայտելու համար քրիստոնէական տիեզերական եղբայրութեան:

Մեր կարծիքով ուրեմն, Տեղեկագիրը պէտք է հասկնալ Էկումենիկ յարաբերութեանց լոյսին ներքև, առանց տպաւորութիւնը թողելու թէ համաձայնութիւն մը կը կնքուի, և կամ յարաբերութեանց յատուկ կարգ մը կը հաստատուի աւետարանական եկեղեցւոյ հետ: Նման տպաւորութիւն պէտք չէ թողուի, նոյնիսկ ի շահ մերձեցման գործին: Ծաւեր կրնան սխալ մեկնութիւններ տալ, կրնան թիրիմացութիւններ ստեղծուիլ և նոյնիսկ չնախատեսուած բարդութիւններ: Նման Տեղեկագիր կամ գործակցութեան ծրագիր լաւ է որ պաշտօնական բնոյթ չստանայ և ոչ ալ հրապարակուի:

Չեր թեմի յատուկ պայմաններու մէջ, հնարատր կը գտնենք որ ներքին կարգադրութիւններով երկու կողմերու միջև եղբայրական սիրոյ յարաբերութիւններու զարգացում և գործակցութիւն տեղի ունենան Էկումենիկ ոգիով, բացառիկ առիթներով և թեմակալ առաջնորդի հաւանութեամբ, միատեղ աղօթքի հանդիպումներու, կրօնական-մշակութային և դաստիարակչական նիւթերու սերտման համար ասուլիսներու, համագային բնոյթ կրող մշակութային-հայրենասիրական հանդիսութիւններու համատեղ կազմակերպմամբ:

3. Մասնատր գնահատանքի արժանի կը գտնենք և ուսանելի՝ Տեղեկագրի ներածական մասը և յատկապէս «մէկ հայ ժողովուրդ, մէկ հայ եկեղեցի» գաղափարի բանաձևումը, ըստ որում «ազգ մը բնական, ուստի և Աստուծոյ կամքին համաձայն ընկերային միատր մըն է» և հետևաբար «ստաջին հերթին կարևոր է որ մէկ եկեղեցիի մէջ միանան ազգային նոյն ընտանիքին պատկանող քրիստոնէայ հաւատացեալները»: Ընդունելի կը գտնենք նաև մեկնութիւնը որ կը տրուի 1846-ին Կ. Պոլսոյ Տ. Մատթէոս Պատրիարքի ծանօթ բանադրանքին, որպէս «տեղւոյն և ժամանակին» վերաբերող պարագայ:

4. Անկեղծօրէն զգացուած ըլլալով և խստումնալից նկատելով աւետարանական մեր եղբայրներու վերջին տարիներու ընթացքին բազմիցս և պաշ-

տօնապէս արտայայտած տրամադրութիւնները, հովանիին տակ գալու և միանալու հայոց Մայր եկեղեցիին, Մենք պիտի թելադրէինք որ գոյութիւն ստած յանձնախումբը փորձէր ճշդել այն ինչ որ ընդգծեցինք վերոյիշեալ թիւ 1 կէտին մէջ և ինչ որ գլխաւոր առաջադրանքն ու սպասումն է Մեր և եպիսկոպոսաց ժողովի:

Մենք, յուսացեալ սրտով, հայ քրիստոնեայի ոգիով և հայրաքար կը փափաքինք միութեան հրաւեր կարողալ մեր անտարանական զաւակներուն և անոնց բարի ուշադրութեան յանձնել՝

ա. Որ մեր ժամանակներու էկոմենիկ ոգին ցոյց կու տայ մեզի միութեան ճանապարհը միևնոյն ազգին պատկանող բաժանեալ զաւակներուն, որ սքանչելի կերպով բանաձևուած է արդէն Տեղեկագրին մէջ:

բ. Որ մեր օրերուն երբ կրօնական հաւատքը կ'անցնի տազնապի շրջանէ մը, պարտինք միացեալ ուժերով կազմակերպել պաշտպանութիւնը մեր հայրերու լոյս հաւատքին:

գ. Որ այդ նպատակին առաւել արդիւնաւետութեամբ հասնելու համար, պէտք է առաւել ամուր կերպով կառչինք մեր Մայր եկեղեցոյ կանոնական ու աւանդական, պատմութեան փորձով նուիրագործուած ու սրբացած սկզբունքներուն, հասկացողութիւններուն և նուիրապետական կառոյցին, որովհետև միմիայն անոնք կը հանդիսանան գերագոյն գրաւականները հայ քրիստոնէութեան ինքնուրոյն գոյատևման, հայ եկեղեցոյ մէկութեան և ինքնազխտութեան և հայ հաւատացեալ ժողովուրդի հոգևոր, մշակութային և ազգային միասնութեան: Այլապէս հայ եկեղեցին կարճ ժամանակի ընթացքին փշուր փշուր կրնայ ըլլալ և կորսնցնել իր ուրոյն գոյութեան իմաստն ու հնարաւորութիւնը: Հայ քրիստոնեայի խղճի պարտքը պէտք է նկատենք հաստատել թէ հայ բողոքականութեան մէկ ու կէս դարու պատմութիւնը և մանաւանդ արդի վիճակը ապացոյց է մեր մտահոգութեանց ճշմարտութեան, տրուած ըլլալով որ քանի մը տասնեակ հազարի հասնող հայ բողոքականութեան զանգուածը ինքն իր մէջ բաժնուած է տարբեր յարանուանութիւններու, առաւել կամ նուազ չափով ենթակայութեան ներքև գտնուելով բողոքական այլազգի մեծ կազմակերպութիւններու կամ միութիւններու:

դ. Որ հայոց պատմութեան այս ժամանակաշրջանին երբ մեր ժողովուրդի կէսէն աւելին կը գտնուի մայր երկրի սահմաններէն դուրս, աւելի քան երբեք հրամայական կը դառնայ ամրապնդել և անխորտակելի միաձոյլ ժայռի մը վերածել հայ քրիստոնէութիւնը իր մէկ ու անբաժան: Մայր եկեղեցիով, որ առաւել արդիւնաւետութեամբ պիտի կարողանայ շարունակել հոգևոր շինութեան և ազգապահպանման իր պատմական առաքելութիւնը:

ե. Որ խոր տագնապի մէջ է այսօր կրօնական հաւատքը գրեթէ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ, տագնապի մէջ է Հայաստանեայց եկեղեցին նաև ներքին պատճառներով, վտանգի տակ է հայութեան գոյութիւնն իսկ սփիւռքի տարածքի վրայ: Այս պայմաններու մէջ անարդար պիտի ըլլար մեղադրել մեր Մայր եկեղեցին ազգայնականութեան մէջ: Հայ ազգը ինքն ևս, այս արևին տակ իրաւունքը և պարտականութիւնը ունի ապրելու այնպէս ինչպէս Աստուած է զայն ստեղծած և պատմութիւնն է զայն կերտած՝ իբրև ինքնատիպ և ինքնակամ ազգութիւն, իբրև քրիստոնէական հաւատքը ստեղծագործ կերպով բիրեղացուցած ժողովուրդ, իբրև ինքնազուխ ուղղափառ եկեղեցի, մէկ ու անբաժան:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան այս ճակատագրական պահուն հարց կը

դրուի թէ Մեր բաժանեալ գաւակները՝ կաթողիկէ թէ բողոքական, պատրա՛ստ են լսելու սիրոյ հրաւերը հայոց Մայր եկեղեցւոյ:

Հայաստանեայց Մայր եկեղեցիին մերձենալու՝ Ամերիկայի աւետարանական համայնքներու աստուածահաճոյ առաջադրանքները, մղեցին Մեզ սոյն խոհերն ու իղձերը այս թողութիւն յանձնել ու լղել Ձեզի և Ձեր միջոցաւ Մեր աւետարանական եղբայրներուն:

«Հսկեցէք, հաստատուն կացէք ի հաւատս, ժրացարուք, գօրացարուք: Ամենայն ինչ ձեր սիրով եղիցի» (Ա. Կորնթ. ԺԶ 14):

Միշտ նոյն սիրով և գնահատանքով, մնամք աղօթող Ձեր հոգեշէն գործոց լիակատար յաջողութեան և Ձեր արևշատութեան համար:

Հայրական օրհնութեամբ:

Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

30-ը դեկտեմբերի 1972 թ.,

Ա. Էջմիածին

